

Die Relation des Jahres 1609. In Faksimiledruck herausgegeben und mit einem Nachwort versehen von dr. WALTER SCHÖNE. Leipzig, 1940. Harrassowitz. 8° [226] 28 l. [Die deutsche Zeitung im ersten Jahrhundert ihres Bestehens. 1609—1700. II.]

A német újság történetének első évszázadát ismertető kiadványsorozat második kötete — a wolfenbütteli „Aviso 1609“ facsimileje után — ennek testvérlapját, a „Relation 1609“-t közli. A két első német hetilap egyetemes hírlaptörténeti jelentőségéről, valamint az *Aviso* magyar vonatkozású híreiről előző cikkünkben már szólottunk (v. ö. *MKSzemle* 1940. 127—133. ll.). Ennek kiegészítéseképpen vessünk egy pillantást az ú. n. „strassburgi“ *Relation* első évfolyamára.

A *Relation* első számának keretdíszes címlapján ezeket olvassuk: „*Relation: / Aller Fürnem- / men vnd gedencckwürdigen / Historien so sich hin vnnd wider / in Hoch vnnd Nieder Teutschland auch / in Franckreich, Italien, Schott vnd Engelland, / Hispanien, Hungern, Polen, Siebenbürgen, / Wallachey, Moldaw, Türckey etc. Inn / diesem 1609. Jahr verlauffen / vnd zutragen möchte. / Alles auff das trewlichst wie / ich solche bekommen vnd zu wegen / bringen mag in Truck ver- / fertigen will.*“ A többi 51 számozott példány címlap nélkül jelent meg és az első levélen, keskeny fejléc alatt, mindjárt a „*Zeitung aus . . .*“ kezdetű híradások következnek.

Az első szám egy január 8-i kölni jelentésen kívül még az előző év decemberében beérkezett külföldi jelentéseket foglalja össze. Ezzel szemben az *Aviso* legkorábbi tudósítása január 1-én kelt. JOHANN CAROLUS, a *Relation* kiadója, az első számhoz írt előszóban „az évek óta megjelenő ordinari avisa continuálását“ jelenti az olvasónak. E kijelentés egy 1609 előtti nyomtatott újság feltételezésére adott alkalmat. De WALTER SCHÖNE véleménye szerint, az 1600-as évek elején „ordinari avisa“ alatt az „ordinari“ postajáratokkal egyidőben kiadott kéziratos jelentéseket értették és JOHANN CAROLUS nyilván ilyen kéziratos újságoknak sajtó alá rendezésével indította meg az első nyomtatott hetilapot.

Az eddigi szakirodalom a *Relationt* JOHANN CAROLUS ismert strassburgi könyvkiadó vállalkozásának mondotta. W. SCHÖNE ezzel kapcsolatban megállapítja, hogy Strassburgban két JOHANN CAROLUS nevű könyvkiadó is működött. Míg az első már 1575-ben adta ki első nyomtatványát, a másik csak 1599-ben szerezte meg a strassburgi polgárjogot. Utóbbi 1604-ben TOBIAS JOBIN híres nyomdáját vásárolta meg s mint könyvárus és kiadó egészen 1628-ig követhető nyomon. JOHANN CAROLUSnak, a *Relation* kiadójának neve 1634-ig szerepel az újságon; mivel személye az említett két kiadó egyikével sem azonosítható, az újság strassburgi eredete csupán valószínű feltevésnek minősíthető.

A „strassburgi“ *Relation* és a wolffenbütteli *Aviso*, leggyakrabban Prágából, Bécsből, Kölnből, Velencéből és Rómából beérkezett jelentések alapján, az 1609. év európai eseményeit adja hírül. Az egykorú semestrális vásári újságok nemcsak üzleti érdekű, hanem a vásári tömegeknek szánt, igen változatos tartalmú híreivel szemben, tudósításaik határozottan politikai jellegűek. A két újság híryanagának tervbevetett synoptikus vizsgálata lesz hivatva megállapítani, hogy jelentéseik közös forrásból származtak-e és hogy a közös forrásból eredő híreket a más környezet, a közvélemény és szóbeszéd mily módon befolyásolta. Ez az összehasonlítás általános hírlaptörténeti tanulságain kívül első-sorban mindkét hetilap igen gazdag, magyar vonatkozású híryanaga miatt érdekelne bennünket. A jelentések átolvasásával azt már megfigyeltük, hogy magyarországi híreik csak részben egyeznek. Bár több híradás szószerint azonos, mások meg csak részleteikben, vagy az előadás módjában térnek el, sok olyan hír is akad, amely csak az egyikben, vagy másikban olvasható. A *Relation* általában jobban tájékozott és a magyarországi, vagy magyar vonatkozású eseményekről határozottan többet tud. De előadási módja meglehetősen szűkszavú. Így pl. a II. Rudolf császárhoz érkezett török küldöttség prágai tartózkodásáról és tárgyalásairól a *Relation* csak a politikai fontosságú híreket hozza. Az *Aviso* ezzel szemben a török küldöttség tagjainak a prágaiakat megbotránkoztató életmódjáról, a császári kihallgatás minden részletéről, az ajándékokról és a lakosság hangulatáról — nyilván szem- és fültanú elbeszélése alapján — kimerítő tudósításokban számol be.

Az első két német hetilap nemcsak a német birodalomban, hanem a szomszédos országokban is számos követőre talált. Antwerpenben a *Nieuwe tidinghen* (1619), Londonban a *Weekly Newes from Italy etc.* (1622), Amsterdamban a *Courant* (1623), Párizsban a *Gazette* (1631), Lissabonban a *Gazeta* (1641) nyitotta meg a XVII. században igen elterjedt hetilapok sorát. A *Mercurius Veridicus* (1705—1710) — a legelső magyarországi hírlap — a Rákóczi-felkelés eseményeit kezdetben szintén hetenként adta hírül.

HUBAY ILONA.

M. Tótfalusi K. Miklósnak maga fzemélyének, életének és különös tselekedetinek mentsége. *Mellyet most ujjolag kinyomtatattak Tolnai Gábor bérekefztő-beszédével. Gyomán, Nyomtatattott Kner Izidor betűivel 1940. efsztendőben [2] 123 [3] l. — 8°.*

„Amikor elhatároztuk — írja a kiadó KNER IMRE —, hogy a könyvnyomtatás feltalálásának 500-ik évfordulójára újra kiadjuk a Mentséget, . . . úgy éreztük, hogy az ünnepi alkalomhoz is, a Mentséghez is méltóbb, ha az új kiadás az ősi mesterség eredeti eszközeivel, kéziszedéssel készül s betűről-betűre haladván végig az egész szövegen,